

מאבקו של ז'בוטינסקי להקמת צבא יהודי במלחמת העולם השנייה

אריה נאור

בסתיו 1914, לנוכח הצטרפות טורקיה למלחמת העולם הראשונה נגד 'מעצמות ההסכמה', גיבש ז'בוטינסקי - עד אז עיתונאי, סופר ופעיל ציוני - את האסטרטגיה שלו להגשמת הציונות: הקמת לגיון יהודי שישרת בצבא הבריטי ויסייע בכיבוש ארץ ישראל מידי הטורקים. יוזמתו נתקלה בסירוב, אך הוא לא אמר נואש והמשיך במאבק פוליטי ותקשורתי עד שהחליטה ממשלת בריטניה להקים את הגדוד העברי, והוא עצמו שירת בו בדרגת סגן. בהדרגה נסדק אמונו בכוונות הבריטים, שהתרחקו ממחויבותם לציונות על רקע התנגדות הערבים לעלייה ולהתיישבות היהודית בארץ ישראל. בהתנגדות הערבים ראה תופעה טבעית, החוזרת ונשנית בכל מקום ובכל זמן שאוכלוסייה ילידית נתקלת בגלי הגירה. לפיכך פיתח את דוקטרינת 'קיר הברזל', האומרת שיש צורך בכוח צבאי שבחסותו יהיה אפשר להמשיך במפעל הציוני, עד שיתייאשו הערבים מהכוונה לחסלו בכוח, ואז יגיע תור המשא ומתן, ובעקבותיו ההסכם. זה הרקע לדרישתו שהושמעה פעמים רבות ונדחתה, להקים את הגדודים מחדש. על רקע האנטישמיות שגאתה בשנות השלושים פיתח את התובנה שצפוי חורבן ליהדות מזרח אירופה ומרכזה, ומכאן קריאתו לפנות מיליון

יהודים משם מבעוד מועד, אולם הבריטים לא היו מוכנים לאפשר זאת וסיכלו גם הבנות שגיבש עם ממשלות במזרח אירופה. אחרי פרסום 'הספר הלבן' (ב-17 במאי 1939) וההגבלות הדרקוניות על העלייה החל להרהר בשינוי האסטרטגיה שלו, שעד אז שללה כל מחשבה על עימות מזוין עם ממשלת המנדט. מחשבתו התפתחה בהדרגה, עד כדי רעיון למרוד בממשלת המנדט ולהקים ממשלה בגולה.¹ באוגוסט אף שלח תוכנית ברוח זו למפקדת האצ"ל,² אך מייד עם פרוץ המלחמה התייצב לימין בעלות הברית. כלקח מפירוק הגדודים העבריים אחרי המלחמה הקודמת לא הסתפק עוד ביחידה יהודית בצבא הבריטי, אלא ביקש להקים צבא יהודי של ממש, עם מטה כללי משלו ועם מספר דיוויזיות ממוכנות, שיהיה כפוף מבצעית לפיקוד העליון של בעלות הברית, ומתוך כך יוכר העם היהודי כצד לוחם ויהיה שותף גם להסדרים המדיניים שיעשו אחרי המלחמה. אולם הבריטים התנגדו לכך, ורוב מנהיגי הציונות ויהודי אמריקה נרתעו. מאמר זה דן במאבקו למימוש הרעיון שהגה, מאבק שנמשך 11 חודשים עד מותו בטרם מלאו לו 60.

ביום פקיעת האולטימטום של בריטניה ושל צרפת לגרמניה, ב-3 בספטמבר 1939, פרסם ז'בוטינסקי מכתב אל העם היהודי, ובו הכריז כי מקומה של האומה היהודית בכל החזיתות הוא לצד המדינות הלוחמות למען אושיות החברה שהימגנה כרטה³ שלה היא ה'יתני'ך שלנו' - בריטניה, שבמשך 20 שנה, עד לאחרונה,⁴ הייתה שותפתנו בציון; צרפת, 'מולדת החירות

1 ערי ז'בוטינסקי, **אבי זאב ז'בוטינסקי**, תל אביב: סטימצקי, 1980, עמ' 84-85, 88; יוחנן בדר, 'תכנית ההעפלה המזוינת, 1939, בתוך: אייזיק רמבה (עורך), **זאב ז'בוטינסקי: קובץ לזכרו**, תל-אביב: הוצאת שלטון בית"ר, 1949, עמ' 52-57; יוחנן בדר, **דרכי לציון 1901-1948**, אוטוביוגרפיה, ירושלים: מכון ז'בוטינסקי והספרייה הציונית, 1999, עמ' 210-215.

2 ז'בוטינסקי אל דוד רזיאל, 7.8.1939, **זאב ז'בוטינסקי, איגרות 1939**, איגרת 210, כרך 14, ירושלים: מכון ז'בוטינסקי והספרייה הציונית, 2016, עמ' 265-268; דוד ניב, **מערכות הארגון הצבאי הלאומי, חלק שני מהגנה להתקפה**, תל-אביב: מוסד קלוזנר, 1965, עמ' 281-287; אריה נאור, **דוד רזיאל המפקד הראשי של הארגון הצבאי הלאומי חייו ותקופתו**, תל-אביב: משרד הביטחון, 1990, עמ' 221-224. ניתוח ביקורתי ראו: יעקב שביט, "אבי המרד" - לבחינת התואר, תולדותיו ותפקודו במסורת ההיסטורית של הרביזיוניזם, האצ"ל ותנועת החרות', בתוך: יעקב שביט, **המיתולוגיות של הימין**, בית ברל ומכון משה שרת, 1986, עמ' 85-124. שביט גורס שמרד האצ"ל בשנות הארבעים היה רחוק מדרכו של ז'בוטינסקי.

3 'מגנה כרטה' - מלטינית: Magna Charta Libertatum, 'המגילה הגדולה של החרויות', הצהרת זכויות וחירויות שנתן המלך ג'ון בשנת 1215 לנתיניו, בלחץ האצולה והכמורה. זאת הייתה מגילת הזכויות הראשונה, אכן דרך בהתפתחות זכויות האדם ושלטון החוק במשפט האנגלי.

4 עד 'הספר הלבן' מיום 17 במאי 1939, וההגבלות החמורות על העלייה ועל רכישת קרקעות.

של העולם כולו; ופולין, 'לב הגולה היהודית במשך קרוב לאלף שנים'.⁵ למוחרת, ב-4 בספטמבר, פורסמה הקריאה בעיתון הלונדוני טיימס, ובו ביום שיגר ז'בוטינסקי, בתפקיד נשיא 'ההסתדרות הציונית החדשה' (להלן: הצ"ח),⁶ מכתב אל ראש ממשלת בריטניה נוויל צ'מברליין, ולצד דברי הערכה והוקרה על הצעד שעשתה ארצו להצלת העולם, העלה הצעה להקים צבא יהודי שישתתף במלחמה לצד בעלות הברית:

היום, יותר מאי-פעם, אנו היהודים מתרעמים על ההשפלה בשל העובדה שעדיין אין לנו מדינה משלנו, כדי שגם אנחנו נוכל להתייצב ולצעוד כצבא לאומי בכל החזיתות, וכמו כן להתייצב בחיל המשמר הארץ-ישראלי שלנו. זה יהיה נכון מצד בריטניה ובעלות בריתה, אם יחדשו את תקדים הלגיון העברי וירחיבו אותו, כדי להקים את הצבא הזה עוד בטרם תזכה אומה זו להכרה רשמית כאומה ריבונית. יהא זה מעשה אשר לא זו בלבד שייצור משאבי כוח אדם שטרם נוצלו, אלא גם יזרים לאווירת המלחמה מגנטיות חדשה שעוצמתה לא תשוער. וכאשר תיפול על כך ההחלטה, אני יכול לערוב לך שהמגייסים והמגויסים יהיו מן המעלה הראשונה.

חשוב לא פחות שבמקומות שונים בעולם⁷ תידרש פעולה מוסרית כדי להפוך רגשות אהדה הססניים לרצונות מגובשים. אני משוכנע שגם כאן הגורם היהודי, ותנועה זו במיוחד,⁸ יטו שכם.⁹ מזכירו של צ'מברליין השיב ב-21 בחודש בדברי תודה מנומסים, בתוספת הערה שגם עתה מדיניות 'הספר הלבן' שרירה וקיימת.¹⁰ משמעותה של תשובה צוננת זו הייתה דחיית ההצעה, ומשמעות ההערה בדבר 'הספר הלבן' היא שאל להם, לז'בוטינסקי ולתומכיו, לשגות באשליה שבתמורה לתמיכה בבריטניה במלחמה יבוטלו ההגבלות על העלייה ועל רכישת קרקעות. דברים דומים שמע

5 ז'בוטינסקי אל העם היהודי, 3.9.1939, **איגרות 1939**, ירושלים: מכון ז'בוטינסקי והספרייה הציונית, 2016, איגרת 234, עמ' 290.

6 ב-1935 פרשו ז'בוטינסקי ותומכיו מההסתדרות הציונית והקימו את 'ההסתדרות הציונית החדשה'.

7 רמז לארה"ב, שבאותו שלב לא הצטרפה למלחמה, ובה פעלה תנועה בדלנית חזקה בסיסמה 'אמריקה תחילה'.

8 הצ"ח, שהייתה ידועה בביקורתה על מדיניות בריטניה בארץ ישראל, הוקמה ב-1935 בעקבות פרישת ז'בוטינסקי ותומכיו מההסתדרות הציונית 'הישנה'.

9 ז'בוטינסקי אל נוויל צ'מברליין, 4.9.1939, **איגרות 1939**, איגרת 236, עמ' 291-292.

10 תשובת לשכת צ'מברליין בארכיון הלאומי הבריטי: PRO/FO/371/23242/144447/18.

ז'בוטינסקי משר המושבות מלקולם מקדונלד בפגישתם ב-6 בספטמבר, שעסקה בעיקר בעלייה ובשאלת תוקפו המשפטי של 'הספר הלבן' בטרם יאושר במועצת חבר הלאומים, ובעקבות זאת סיפר ז'בוטינסקי שהצ"ח מתכוונת לפתוח במסע הסברה בארה"ב כדי לשכנע לזנוח את הניטרליות ולהשתתף במלחמה.¹¹

בעקבות שיחתו עם מקדונלד ולפני קבלת תשובת צ'מברליין היה ברור לז'בוטינסקי שבשלב זה לא היה סיכוי לקבל את הצעתו, ולהנהגת הצ"ח בארץ כתב: "אנו מתרכזים בתוכנית להקמת צבא יהודי עצמאי, שיתחיל במדינות 'ניטרליות' - רמז לפעילותו הצפויה בארה"ב, שאליה עמד לצאת עם חברי נשיאות הצ"ח.¹² פירוש הדבר העתקת מרכז הכובד של פעילותו המדינית מלונדון לארה"ב, שם כבר פעלה משלחת של האצ"ל ושל נציגות הצ"ח.

צרפת הייתה מוכנה

בד בבד ניסה ז'בוטינסקי לנצל קשרים אישיים בצרפת כדי לקדם את רעיון הצבא היהודי, וגם בהקשר זה ייחס משקל לפעילות בארה"ב. טרם פקיעת האולטימטום שהציגו בריטניה וצרפת לגרמניה כתב אל ידידו הוותיק אנטול דה-מונזי,¹³ שלעת ההיא היה השר לעבודות ציבוריות בממשלת צרפת, ופירט את תוכניותיו לרגל המלחמה הצפויה: הוא יצא לארה"ב, בחברת שני הקולונלים של הגדודים העבריים משנת 1918 - ג'ון הנרי פטרסון ואליעזר מרגולין¹⁴ - כדי להשיג שתי מטרות:

לגייס כוח גדול של מתנדבים, שיישאו את השם 'צבא יהודי', אשר ישרת

11 ז'בוטינסקי אל מקדונלד, 8.9.1939, **איגרות 1939**, איגרת 239, עמ' 294-296.

12 ז'בוטינסקי אל ועד המורשים, 9.9.1939, **איגרות 1939**, איגרת 240, עמ' 296-297.

13 אנטול דה-מונזי (Anatole de Monzie, 1876-1947), מדינאי צרפתי, כיהן בכמה משרדי ממשלה.

14 ג'ון הנרי פטרסון (John Henry Patterson, 1867-1947), לוטננט־קולונל בצבא הבריטי ממוצא אירי, מפקד גדוד נהגי הפרידות וגדוד קלעי המלך ה־38 במלחמת העולם הראשונה, הזדהה לחלוטין עם הציונות ועם ז'בוטינסקי, וסייע בידו במאבקיו, ובכללם המאבק להקמת צבא עברי במלחמת העולם השנייה. אפרו נטמן בבית הקברות באביחיל, שבו טמונים חללי הגדודים העבריים. ראו: משה יגר, **ג'ון הנרי פטרסון, הגדודים העבריים והציונות**, תל-אביב: מכון ז'בוטינסקי, 2018. אליעזר מרגולין (1875-1944), קולונל בצבא הבריטי, מפקד גדוד קלעי המלך ה־39. כילד עלה ארצה עם הוריו, אך היגר לאוסטרליה מטעמים כלכליים. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה התגייס לצבא, נפצע בחזית המערב ושוחרר מהשירות. בהשפעת ז'בוטינסקי התגייס שוב לגדודים העבריים ומונה למפקד הגדוד העברי השני. במאורעות 1921 יצא להגן על תל אביב, ובשל כך הודח וחזר לאוסטרליה. לפי צוואתו הועלו עצמותיו לקבורה ברחובות, ליד הוריו.

ביכל החזיתות שבהן נלחמות בעלות בריתנו'.
 לנסות לנטרל את נטיית ההתבדלות של חוגים מסוימים באמריקה, ולהביאם בהדרגה לעמדה של התערבות פעילה במלחמה.
 למעשה, חוגים מסוימים אלה היו רוב האמריקנים וכמעט כל מנהיגיהם. ואכן, ז'בוטינסקי היה ער לקשיים הצפויים. "בתחילה", כתב, "לא היה קל למשלחת שלנו" גם בגיוס מתנדבים יהודים. יהיה צורך לתמרן כדי להימנע מפגיעה בניטרליות האמריקנית. הוא העריך נכונה את עוצמת ההתנגדות בארה"ב להתערבות במלחמה באירופה, אך צפה בטעות שבתוך כמה חודשים תזכה 'התעמולה הדוגלת בהתערבות' להצלחה: זה קרה יותר משנה ורבע אחרי מותו, כאשר התקיפה יפן את הצי האמריקני בפרל הארבור (ב-7 בדצמבר 1941), וכאשר הכריזה גרמניה מלחמה על ארה"ב. עד אז נמשכה בארה"ב ההתנגדות להתערב במלחמה באירופה. לכן סבר שהיוזמה לגיוס המתנדבים ולנטרול הבדלנות יכולה להיות רק של יזמים פרטיים, אך הם מצפים לגישה חיובית ובלתי מתנכרת מצד בעלות הברית, וביקש מידידו השר לקבל שליח מוסמך מטעמו לריאיון, ובו יפרט את התוכנית.¹⁵

הריאיון אכן התקיים בלי שיהוי. ב-6 בספטמבר הציגו ירמיהו הלפרן¹⁶ ודוד קנוט¹⁷ לפני השר את ההצעה להקים לגיון יהודי שיילחם, לצד צרפת, בגרמניה.¹⁸ דה-מונזי גילה אהדה לרעיון, ובפגישות נוספות שקיים עם הלפרן דיבר על 'לגיון של לאומים' שיכלול גם לגיון יהודי, עם צבא צרפת.¹⁹ אולם התוכנית לא יצאה לפועל עד נפילת צרפת, אף על פי שגם ליאון בלום²⁰

-
- 15 ז'בוטינסקי אל אנטול דה-מונזי, 2.9.1939. **איגרות 1939**, איגרת 233, עמ' 289–290.
- 16 ירמיהו הלפרן (1901–1962) – רב־חובל, ממניחי היסודות לימאות העברית ולעלייה הבלתי גלית בשנות השלושים, מפקד בית הספר הימי של ביתר בציוויוטווקה שבאיטליה.
- 17 דוד קנוט – שמו הספרותי של דוד פיקסמן (1900–1955), משורר יהודי־רוסי, נמלט מהבולשביקים והשתקע בפריז ב־1920 והיה מקורב לז'בוטינסקי. עלה לישראל ב־1949.
- 18 מזב"י (מכון ז'בוטינסקי בישראל) 41 / 15 / 3.
- 19 ז'בוטינסקי אל בנימין אקצין, 12.5.1940. **איגרות זאב ז'בוטינסקי, כרך 15 (1940)**, איגרת 137, ירושלים: מכון ז'בוטינסקי והספרייה הציונית, 2020, עמ' 149–150 (להלן: **איגרות 1940**). במכתבו לאקצין ציין ז'בוטינסקי שגם נחום גולדמן ואיש הסתדרות העובדים אליעזר מרמינסקי ניהלו משא ומתן בפריז בעניין לגיון יהודי. 'לגיון של לאומים', המשרתים תחת דגליהם הייחודיים, אינו לגיון הזרים, המשרתים כולם כאחד תחת דגל צרפת.
- 20 ליאון בלום (Leon Blum, 1872–1950), מנהיג סוציאליסטי, היהודי הראשון שכיהן כראש ממשלת צרפת (1936–1937).

ניסה לעזור, בשל "עמדה הבריטית השלילית העקבית לכל דבר שעשוי להעלות את היהודים על המפה".²¹ קנוט הצטרף לארגון המחתרתי 'הצבא היהודי', מקבוצות המחותרת הראשונות שהוקמו ב-1940 בצרפת הכבושה, ובסוף 1942 נמלט מהגסטאפו לשוויצריה. הלפרן יצא במשלחת לארה"ב ושם פעל להקמת צבא יהודי.

התזכיר לצ'רצ'יל

על אף היחס המתנכר, שלא לומר העוין, שגילו הבריטים כלפי ההצעה להקמת צבא יהודי, המשיך ז'בוטינסקי במאמציו לשכנעם בתועלת שבמהלך זה. ערב צאתו לארה"ב (ב-2 במארכ) כתב תזכיר של עשרה עמודים, ובשם הצ"ח הוגש למשרד המלחמה בלונדון. ארבע טענות מרכזיות היו בו: היהדות העולמית היא שותפה לבעלות הברית במלחמה, 'בעלת ברית טבעית' כמו פולין וצ'כיה, המתקיימת גם הן בגולה; הצבא היהודי יילחם שכס אחד עם צבאות ערביים באויב המשותף, והדבר יסייע לפתרון מדיני של הסכסוך בארץ ישראל; גיוס המתנדבים לצבא היהודי יוסיף לסדר הכוחות של בעלות הברית 'כוח של כמה דיוויזיות', ואלה יתרמו תרומה רבת-ערך 'לכשיופיעו הסימנים הראשונים לדינמיזציה של החזית היבשתית, או עם הופעתן של חזיתות לחימה חדשות'; והשתתפותו של צבא יהודי לצד צבאותיהן של בעלות הברית תוכיח לעולם כולו שהיהודים נלחמים בעצמם ואינם מצפים שאחרים יילחמו למענם, בניגוד

לתעמולה הנאצית שטענה כי בעלות הברית נלחמות למען היהודים.²² כשהחליף וינסטון צ'רצ'יל את צ'מברליין כראש ממשלת בריטניה, שלח אליו ז'בוטינסקי שוב את התזכיר, באמצעות איש קשר בנשיאות הצ"ח, בצירוף מברק ברכה, ובו הציע להקים צבא יהודי בכל החזיתות של בעלות הברית. התנאים לכך היו שיינתן לו מעמד דומה לזה של הצבא הפולני, שיושם קץ למדיניותו של מקדונלד ושיניחו רשמית וללא משוא פנים לגורלה של ארץ ישראל עד לוועידת השלום. הוא דיבר על מדיניותו של מקדונלד, שר המושבות, ולא ביקש לבטל את 'הספר הלבן', שהיה הצהרה רשמית על מדיניותו של ממשלת בריטניה. הוא ציפה לשנות את המדיניות המיושמת

21 איגרת 137, עמ' 149-150.

22 מזב"ג 5/1.

למעשה בנוגע לעלייה ולרכישת קרקעות ולדחיית ההכרעה בגורלה של ארץ ישראל עד לוועידת השלום, רעיונות שהיו עשויים להתקבל על דעתו של צירצ'יל, על יסוד עמדותיו בעבר. ז'בוטינסקי העריך את מספר המגויסים הפוטנציאלי לצבא היהודי ב-130 אלף.²³ צירצ'יל קרא את המברק ואת התזכיר, אולם במכתב תשובה ציין כי "לנוכח ההתנגדות בקבינט" אין הוא רואה אפשרות לדון בהקמת צבא יהודי, והוסיף שיהודים יכולים להתגייס לצבא הבריטי.²⁴ משמעות הדבר היא שהיהודים יכולים להתגייס כפרטים, אך לא כאומה - ממש ההפך הגמור מכוונתו של ז'בוטינסקי ומרוח העמדות שנקט בעבר צירצ'יל בעד הציונות. עם זאת יש לציין כי צירצ'יל לא הביע התנגדות אישית לרעיון הצבא היהודי, אלא תלה את הדבר בהתנגדותם של שרים בקבינט שלו. הוא לא הזכיר, כמובן, מי היו השרים שהתנגדו, אך ביניהם היו שר המלחמה אנתוני אידן ושר המושבות לורד לוי. ככל הנראה נרתע ז'בוטינסקי מנימת ההתניה שהייתה בפנייתו הראשונה בעניין הצבא היהודי. כעבור שלושה ימים שיגר שדר נוסף אל צירצ'יל. הפעם הציע להקים את הצבא היהודי בלי שום תנאי,²⁵ וכך עשה בכל פניותיו הבאות לאישי ממשל במדינות שונות ולמעצבי דעת הקהל.

בחודשיים הראשונים של 1940 השלים ז'בוטינסקי את כתיבת ספרו **חזית-המלחמה של עם ישראל**.²⁶ הספר נפתח בניתוח מצבו של העם היהודי שאין רוצים בו אפילו כשותף למלחמה באויב המשותף, אף על פי שמיום פרוץ המלחמה ביקש להשתתף בה, בכל מקום שידרש, אבל כצד לוחם: "התנאי היחיד הוא שהיהודים יורשו להילחם כיהודים, כלומר שיירשם בדברי ימי המלחמה הזאת שהיהודים היו אחד העמים שנלחמו למען המטרה הנעלה הכללית". סיבת הדחייה היא מדינית: "ברגע שאומה זוכה להכרה בתור שותפה במאבק יהיה קשה למנוע ממנה, בבוא היום, להציג את דרישותיה ולעמוד עליהן", וזאת רוצים אנשי הממשל של בעלות הברית למנוע

23 ז'בוטינסקי אל צירצ'יל, 12.5.1940, **איגרות 1940**, איגרת 135, עמ' 147.

24 **איגרת 135**, הערה 8, עמ' 148 והמקורות המצוינים שם.

25 ז'בוטינסקי אל צירצ'יל, 15.5.1940, **איגרות 1940**, איגרת 145, עמ' 157.

26 הספר נכתב באנגלית: V. Jabotinsky, **The Jewish War Front**, London: George Allen & Unwin, 1940. הובא בתרגום חדש מאת: יוסי מילוא בכרך **היהודים והמלחמה**, תל-אביב: מכון ז'בוטינסקי ומרכז מורשת בנין, 2016, עמ' 108-243.

מהיהודים.²⁷ מסיבה זו "בדרך כלל מדינאים בריטים אינם מזכירים את שאלת היהודים כשהם דנים במטרות המלחמה שלהם", וכך הם מתעלמים מן "העובדה שמורסת הנאציזם ניזונה בראש ובראשונה משנאת יהודים, והיא לא הייתה מגיעה לכלל בשלות שכזאת לולא לקתה בחולי הזה, וכל ניתוח שלא יעקור את שורשי האנטישמיות לא ירפא אותה".²⁸ דווקא על יסוד תמונת המצב הקודרת יצא ז'בוטינסקי בקריאה לעם היהודי להיאבק על הזכות להילחם:

למולדתנו הלאומית הכניסה אסורה;²⁹ במרכזי המצוקה העיקריים לא השתנה דבר ("סטטוס קוֹ אֶנְטָה");; אפילו את הזכות להילחם בתורי היהודים איננו מקבלים, ולא את הכבוד שבהכרה בנו כבעלי ברית במאבק למען מטרה שלשמה כבר שילמנו, ועודנו משלמים, מחיר כבד בדם ובדמעות יותר מכל עם אחר עלי אדמות[...].³⁰ מן הראוי שכל הכוחות הבריאים בציבור היהודי במדינות הניטראליות ובמדינות בעלות הברית ייחלצו יחד למאמץ נחוש למגר את הגורמים המבקשים לבטל את קיומה ואת חשיבותה של חזית מלחמה יהודית. אם יהיה המאמץ הזה תקיף ונחוש די הצורך, הוא ינחל הצלחה. אל ליהודים להירתע מסיבות פטריוטיות³¹. ככל שהמתקפה תהיה נמרצת יותר, כן ייטב לכל הנוגעים בדבר. הרי מדובר במאבק למען הזכות להילחם יחד ולקוות יחד, מאבק שנועד להתגבר על מי שמבקשים לצמצם את היקפו של המאמץ העליון.³²

בהמשך הספר ניתח ז'בוטינסקי את תופעת האנטישמיות. הוא מיין אותה לשני סוגים עיקריים: אנטישמיות אובייקטיבית ('של הדברים') ואנטישמיות סובייקטיבית ('של בני אדם'),³³ ומסקנתו הייתה שגם אחרי

27 'חזית המלחמה', עמ' 110.

28 שם, עמ' 110-111.

29 הכוונה למדיניות 'הספר הלבן' מיום 17 במאי 1939.

30 בהמשך ספרו הביא ידיעות על מעשי רצח ועל גירושים שנעשו ביהודי פולין, ידיעות שלא פורסמו בעיתונות הלונדונית, אף על פי שדיווחה סוכנות הידיעות היהודית JTA.

31 'הסיבות הפטריוטיות' הן שכאזרחים במדינותיהם עליהם לשרת בצבא המדינה שהם אזרחיה, תחת דגלה ולמען מטרות המלחמה שלה.

32 'חזית המלחמה', עמ' 112.

33 דיון ממצה בתפיסת האנטישמיות של ז'בוטינסקי ראו: אמיר גולדשטיין, **דרך רבת־פנים: ציונותו של ז'בוטינסקי ולוחמה האנטישמית**, קריית שדה בוקר: מכון ז'בוטינסקי בישראל ומכון בן-גוריון לחקר הציונות, 2015.

מיגור הנאציזם תימשך האנטישמיות האובייקטיבית ולא יימצא פתרון הוגן למצוקת היהודים, באין להם מדינה משלהם. לפיכך שב אל רעיון הפינני (אווקואציה): הדרך להתגבר על האנטישמיות האובייקטיבית היא יציאת היהודים שירצו בכך מאירופה לארץ ישראל, שתהיה למדינה יהודית כשהיה בה רוב יהודי. הוא תבע לראות בכינון המדינה את אחת ממטרות המלחמה של בעלות הברית, ולשם כך העלה על הכתב מתווה חוקתי למדינה, המבוסס על השקפה ליברלית.³⁴

בראשית מארס יצא לנו יורק בדרך הים. בספינה שבה הפליג כתב לדה-מונזי שבמסעו יבקש את תמיכתם של ארבעה וחצי מיליון יהודי ארה"ב ושל חצי מיליון יהודי ארגנטינה בתוכנית הצבא היהודי, "ושיילחם בכל החזיתות לצידן של בעלות הברית". כמו כן בנאומיו ידגיש את תפקידה של צרפת.³⁵

כמו הצ'כים והפולנים

חמישה חודשים עשה בארה"ב, עד מותו. מייד עם בואו החל במסע הסברה. הוא נאם באספות רבות-משתתפים ודיבר עם עיתונאים ועם מובילי דעה אחרים, לעיתים עם פטרסון, הקים ועד לצבא יהודי וכתב תזכירים, מכתבים ומאמרים. במאמרו 'האלף-בית של הצבא העברי' סיכם את הנושא בארבעה סעיפים:

בעלות הברית נלחמות למען הדמוקרטיה. במילים אחרות, למען עקרון החופש והשוויון שה'מגנה כרטה'³⁶ שלו הוא ספר הספרים שלנו. מכאן שעל העם היהודי לעמוד לצידן בכל חזיתות המלחמה.

אנו רוצים להקים, בהסכמת בעלות הברית, כוח צבאי שייקרא 'צבא עברי', וישרת תחת דגל עברי בכל מקום שצורכי המלחמה ידרשו זאת.

מעמדו של הצבא העברי יהיה דומה לזה של הצבא הצ'כי או הפולני. מטבע הדברים פעולתו תיקבע, כמו במקרה של הצבא הצ'כי או הפולני, על ידי

34 פירוט המתווה: 'חזית המלחמה', פרק 18. דיון במתווה ראו: אריה נאור, 'המתווה החוקתי של ז'בוטינסקי למדינה היהודית בארץ-ישראל, בתוך: אבי בראלי ופנחס גינסטר (עורכים), **איש בסער: מסות ומאמרים על ז'בוטינסקי**, קריית שדה-בוקר: מכון בן-גוריון לחקר הציונות, מוסד הרצל ומכון ז'בוטינסקי, 2004, עמ' 51-92.

35 ז'בוטינסקי אל דה-מונזי, **איגרות 1940**, איגרת 59, עמ' 55.

36 ראו הערה 4 לעיל.

המפקדות הצבאיות של בעלות הברית הגדולות. אבל מעמד רשמי זה ככוח צבאי נפרד יעניק לעמנו הכרה כבעל ברית במלחמה למען האנושות ויקנה לו זכות להציג את תביעותיו כעם בתום המלחמה, לכשתגיע שעת התקומה. מעמד זה יקנה לצבא העברי כוח משיכה גדול שיפנה לליבם של כל צעיר וגבר עברי, כוח משיכה אשר יגדיל את מספר המתגייסים, יהפוך אותם לחיילים טובים יותר ויעצים עקב כך את כוח הלחימה של בעלות הברית.³⁷ הסעיף הראשון פיתח את הרעיון שנזכר כבר בפנייתו של ז'בוטינסקי אל העם היהודי עם פרוץ המלחמה: הערכים המשותפים לעם היהודי ולבעלות הברית בכל הנוגע לסדרי החברה הראויים הם היסוד לתחושת השיתוף שבין העם היהודי ובין. אין זו רק שותפות אינטרסים הקשורה באנטישמיות הנאצית. מעבר לכך, כל מערך הערכים של גרמניה הנאצית מנוגד לעקרונות התנ"ך, ואילו בעלות הברית רואות בתנ"ך את מקור הערכים. סעיף זה אופייני להלוך המחשבה של ז'בוטינסקי משכבר הימים, בראותו זהות בין ערכי הציונות ובין תרבות אירופה הדמוקרטית.

הסעיף השני דיבר על 'צבא עברי'. בתחילה השתמש במונח 'צבא יהודי', והמעבר למונח 'צבא עברי' קשור, כנראה, לפילולוגיה ולתנ"ך: ברוסית משתמשים ב'עברי' במשמעות של 'יהודי', כגון במושג 'לאום עברי'. ז'בוטינסקי הסופר והמשורר, שלא חדל מכתובה ברוסית, בוודאי הושפע מהפילולוגיה בשפתו הטבעית. 34 פעמים בתנ"ך המונח 'עברי' משמש לתיאור זהות לאומית, ומן הסתם הושפע ז'בוטינסקי, חובב התנ"ך, מעובדה זו. מעבר לכך, השימוש במונח 'צבא עברי' היה יכול להיות קשור לחיפוש פתרון ל'בעיה הפטריוטית' של אזרחים הנקראים לשרת תחת דגל ופיקוד שאינו של ארצם. ואולם בהמשך, כפי שנראה, הוחזר לשימוש המונח 'צבא יהודי'; ייתכן שהדבר מעיד שבאותו שלב הוא לא רק כתב באנגלית אלא גם חשב בשפה זו.

הסעיף השלישי, שנזכר כבר כבדרך אגב במכתביו בראשית המלחמה, הוא חידוש תפיסתי, הנשען על כעין גזירה שווה שלמד ממצבן של צ'כוסלובקיה ושל פולין הכבושות אך מוכרות כצד לוחם, תחת דגלן ובפיקוד מטה כללי משלהן, הפועל, כמובן, תחת הפיקוד העליון של בעלות הברית. זה הדגם שביקש ז'בוטינסקי לצבא העברי: לא עוד גודד עברי כמו במלחמת העולם

37 ז'בוטינסקי, 'האלף־בית של הצבא העברי', היהודים והמלחמה, עמ' 95.

הראשונה, שהיה חלק מהצבא הבריטי, אלא צבא בפני עצמו, עם מטה כללי משלו, הכפוף מבצעית לפיקוד העליון של בעלות הברית. ליהודים עדיין אין מדינה, וכך גם לצ'יכים ולפולנים. מה הללו מוכרים כצד לוחם ומוסדותיהם בגלות, אף היהודים מן הראוי שיהיו מוכרים כצד לוחם ומוסדותיהם בגלות. הוא לא התייחס להבדל שבין מצבו של העם היהודי המפוזר ברחבי העולם זה כאלפיים שנה, בלא מדינה ובלא ממשלה משלו, ובין מצב הצ'יכים והפולנים, שבטרם פרוץ המלחמה ישבו על אדמתם והייתה לכל אחד מהם מדינה וממשלה.

הסעיף הרביעי עניינו בהשפעת המעמד המבוקש לצבא העברי על מספר המתגייסים ועל איכותם כחיילים, דבר שיחזק את כוחן של בעלות הברית. במאמרו איתר שלושה מקורות גיוס לצבא העברי: פליטים ב'שטחי הפקר', כלומר באזורים שבהם מתרכזים פליטים יהודים, מרביתם נתונים במחנות הסגר בהיותם 'נתיני אויב'; ארץ ישראל; ומהגרים בארצות החופש. מקרב הפליטים אפשר לגייס כמה רבבות, מארץ ישראל כ-80 אלף ומקרב המהגרים כ-25 אלף; ובסך הכול יותר מ-100 אלף, 'ואולי אפילו כפליים'.³⁸ המאמר פורסם ביולי 1940. באותו קיץ נפלה צרפת, וארצות השפלה, נורווגיה ודנמרק, היו בידי הגרמנים; ברית המועצות הקומוניסטית, כמוה כאיטליה הפשיסטית, היו בעלות בריתה של גרמניה הנאצית; ארה"ב טרם הצטרפה למלחמה; בריטניה נשאה לבדה את הנטל 'בבדידות מזהרת' כביטוי של צ'רצ'יל, אך כאמור לא הייתה מוכנה להקים צבא יהודי, אם משום שחששה שהדבר עלול לדחוף את הערבים לזרועות הציר, ואם משום שלא רצתה להכיר בעם היהודי כצד לוחם, כדי למנוע ממנו את המעמד הבין-לאומי הנובע מהכרה זו. היה ברור לז'בוטינסקי שנחוץ אורך רוח, כפי שכתב בפסקת הסיום של המאמר:

אם המלחמה לא תסתיים בתוך שבועות מספר - דבר ששמעו רצח הציוויליזציה בשני חצאי כדור הארץ - היא תארך זמן רב לאחר החורף הבא. במקרה כזה הקמת הצבא העברי בעתיד הקרוב היא בלתי נמנעת, כפי שבמלחמה הקודמת הייתה הקמת הגדוד העברי בלתי נמנעת. אך אני מתריע ש'בלתי נמנע' אין משמעו 'מובן מאליו' [...]. שעה שדעת הקהל תגייס את כל כוחה ללחוף להגיע לפתרון, האומה היהודית תאמר במילה

ובמעשה: 'הננו!'³⁹

באמצעות ד"ר בנימין אקצין⁴⁰ שריכז את הפעילות המדינית של הצ"ח בווישנינגטון, קיים ז'בוטינסקי קשר שוטף עם שגריר בריטניה בארה"ב הלורד לותיאן.⁴¹ בעקבות שיחותיו של אקצין עם השגריר הוזמן הקולונל פטרסון להציג את רעיונותיו על הצדדים המקצועיים הכרוכים בהקמת צבא יהודי.⁴² על אף גישתו הפייסנית כלפי גרמניה גילה לותיאן אהדה לרעיון הצבא העברי, ובמברק אל ממשלת בריטניה הציע להקים צבא של 100 אלף מגויסים יהודים. הוא גם הבטיח לשלוח נציג מהקונסוליה הכללית שבניו יורק לעצרת שבה עמד ז'בוטינסקי לנאום ב-19 ביוני. כשנודע הדבר פנתה אליו משלחת של הממסד היהודי באמריקה בתביעה שלא לשתף פעולה עם 'התוכניות ההרפתקניות' של ז'בוטינסקי, והשגריר חזר בו. הביוגרף השני של ז'בוטינסקי, שמואל כץ, שהיה במשלחת הצ"ח לארה"ב, כתב שכעבור כמה שבועות נפגשו אנשי הצ"ח עם חיים ויצמן וטענו לפניו שבגלל הוראתו טרפדו הארגונים היהודיים את השתתפותו של נציג בריטי רשמי בעצרת למען הצבא העברי. ויצמן הביע פליאה, ואמר שהוא תומך ברעיון הצבא העברי (אכן, במלחמה הקודמת תמך בהקמת הגדוד העברי).⁴³ העצרת התקיימה בניו יורק בהשתתפות כ-5,000 איש, שהאזינו לנאומיהם של ז'בוטינסקי ושל פטרסון. במברק אל לותיאן כתב פטרסון: "הייתכן שהקבינט כה עיוור עד שבשעה שהוא רוצה לגייס את אמריקה לצידו הוא מבטל ביודעין הצעה להקמת צבא יהודי-אמריקני?" הוא ציין שקנדה כבר הסכימה שמגויסי הצבא היהודי מארה"ב יתאמנו על

39 שם, עמ' 98.

40 בנימין אקצין (1904–1985) לימים פרופסור למדע המדינה ולמשפט חוקתי, מאבות ההשכלה הגבוהה בישראל, בעל תוארי דוקטור מאוניברסיטאות וינה, פריז והרווארד, היה מקורב לז'בוטינסקי וניהל בשמו פעילות דיפלומטית, בעיקר בארה"ב.

41 לורד לותיאן (Philip Henry Kerr, 11th Marquess of Lothian, 1882–1940) בן למשפחת אצולה ואנשי צבא, אביו היה רב־אלוף, ואימו – בתו של דוכס. במלחמת העולם הראשונה היה מזכירו הפרטי של ראש הממשלה לויד ג'ורג' והשתתף בהתייעצויות שקדמו להצהרת בלפור ולהקמת הגדוד העברי. בשנות השלושים היה מתומכי מדיניות הפייסנות, וב־1939 מונה לשגריר בארה"ב. אחרי נפילת צרפת ניסה לברר אפשרות לכרות שלום עם גרמניה. אף על פי כן סייע לז'בוטינסקי בעניין הצבא היהודי. ייתכן שהיה לכך רקע דתי: מטעמים דתיים סירב לטיפול רפואי, ובדצמבר 1940 מת בהיותו בן 58.

42 יגר, פטרסון (ה"ש 16 לעיל), עמ' 188. סקירת פעולותיו של פטרסון למען הקמת צבא יהודי ראו: שם, עמ' 171–191.

43 שמואל כץ, ז'בו: ביוגרפיה של ז'אב ז'בוטינסקי, תל אביב: דביר, 1993, עמ' 1142.

אדמתה, וסיים בקריאה אישית ללורד לותיאן לומר לצירציל שצבא יהודי וארץ ישראל יהודית יהיו בעלי ערך עצום לאנגלייה. "דיוויזיה ממוכנת יהודית אחת תהיה שווה יותר מכל הערבים במזרח הקרוב".⁴⁴ נכונותה של קנדה לארח את המתגייסים היהודים לאימונים בתחומה הושגה אחרי מכתבים ששיגר ז'בוטינסקי אל ראש ממשלת קנדה ויליאם מקנזי קינג.⁴⁵ במכתב הראשון כתב על שני כיווני הפעולה של הצ"ח - "גיוס עתודות של יהודים להשתתפות פעילה במלחמה לצד כוחות בעלות הברית", ו"מאמץ להבטיח כי בהגיע הזמן להסדר שלום, תיפתר שאלת היהודים במזרח אירופה ובמרכזה", שהיא "תופעה המסכנת את עתיד היהודים ומסייעת למחרחרי מלחמה". להשגת היעד של הכיוון הראשון יש להכריז על הקמת צבא יהודי ולארגנו בדומה לצבאות הפולנים והצ'כים. הכיוון השני מוליך לכינון מדינה יהודית, שאליה יהיה אפשר לכוון הגירת המוני יהודים, ובמהלך החודשים הבאים יהיה צורך לדון בעניין זה.⁴⁶ למוחרת היום שיגר את המכתב השני אל מקנזי קינג, בלוויית תוכנית, העשויה להיות "גורם שיסייע באופן מוחלט לשנות את הדעה השוררת ביבשת האמריקנית לקראת עמדה אקטיביסטית למלחמה".⁴⁷ קנדה הכריזה מלחמה על גרמניה שבוע אחרי בריטניה וצרפת, והיה לה אפוא אינטרס בהצטרפות ארה"ב לבעלות הברית. ז'בוטינסקי הוסיף שהתוכנית כבר הוגשה לצירציל, ובמהלך השבוע ייפגשו נציגי הצ"ח עם שר המלחמה אידן ועם שר ההסברה אלפרד דאף קופר. כאמור, אידן התנגד בתוקף להקמת צבא יהודי, אך דאף קופר גילה אהדה. כמו במכתבים לצירציל, גם במכתב השני לראש ממשלת קנדה, לא הוזכרו המשמעות והתוצאות המדיניות הצפויות מן המהלך. בשלהי מאי העלה שר ההגנה הקנדי נורמן רוג'רס

44 יגר, פטרסון, עמ' 190.

45 ויליאם מקנזי קינג (William L. Mackenzie King, 1874–1950), מנהיג ליברלי, ראש ממשלת קנדה במשך 21 שנים. תחילה תמך בהידברות עם גרמניה הנאצית, ואף נפגש עם היטלר, אך שינה את גישתו כשנוכח בכוננות התוקפניות של הרודן הנאצי. ויליאם מקנזי קינג סייע לצירציל לקדם את ההבנות עם ממשל הנשיא רוזוולט בשנתיים הראשונות למלחמה, כשארה"ב הייתה ניטרלית. כמו כן ניהל מדיניות הגירה קשוחה, ששונתה רק אחרי המלחמה.

46 ז'בוטינסקי אל מקנזי קינג, 20.5.1940, **איגרות 1940**, איגרת 159, עמ' 170–171.

47 ז'בוטינסקי אל מקנזי קינג, 21.5.1940, **איגרות 1940**, איגרת 162, עמ' 174–175.

את נושא הקמת הצבא היהודי בישיבת הממשלה,⁴⁸ אולם כעבור ארבעה ימים נהרג בתאונת מטוס, וז'בוטינסקי שלח מברק תנחומים למקנזי קינג.⁴⁹ אחרי דיון בממשלה נמסרה לנציג הצ"ח באוטווה הודעה אוהדת אך גם גלגלה את האחריות ללונדון, וז'בוטינסקי מיהר לדווח עליה לשר ההסברה הבריטי אלפרד דאף קופר, שכאמור, היה מן התומכים ברעיון הצבא היהודי. בהודעת ממשלת קנדה נאמר: "אם הממשלה הבריטית תסכים, תותר הקמת מחנות אימונים בקנדה. ואם תתבקש ממשלת קנדה על ידי לונדון להביע דעתה אודות תוכנית הצבא היהודי, תשובתנו תהיה חיובית".⁵⁰

ז'בוטינסקי הוסיף כי עם אישור התוכנית בממשלת בריטניה יוקמו מתקנים בעבור מתנדבים בכל רחבי היבשת'. הוא המשיך לעמוד בקשר עם לותיאן, והזכיר לו שגם במלחמה הקודמת הייתה התגובה הראשונה של בריטניה לרעיון הגדוד העברי שלילית, ו"כפי הנראה יצוצו עוד קשיים לפני שטיפול החלטה להתיר הקמתו של הצבא".⁵¹ במברק ביקש מצ'רצ'יל להיפגש עם משלחת הצ"ח לדיון מייד וכלוי לב בעקבות מכתב שבו הציג צ'רצ'יל ליהודים להתגייס כפרטים לצבא הבריטי, חלופה לתוכנית הצבא היהודי. ז'בוטינסקי הדגיש כי תוכנית הצבא היהודי "אינה מותנית בשום תנאי", וכי מדובר בגיוס כוח צבאי במדינות שאינן חלק מהאימפריה הבריטית, כדי להילחם לצד בעלות הברית.⁵²

48 ז'בוטינסקי אל אקצ'יון, 31.5.1940, **איגרות 1940**, איגרת 181, עמ' 191.

49 ז'בוטינסקי אל מקנזי קינג, 11.6.1940, **איגרות 1940**, איגרת 196, עמ' 203. רוג'רס הגיש את התוכנית לממשלת ארבעה ימים לפני מותו: ז'בוטינסקי אל יוסף מירלמן, 11.6.1940, **איגרות 1940**, איגרת 198, עמ' 206.

50 ז'בוטינסקי אל דאף קופר, 20.6.1940, **איגרות 1940**, איגרת 208, עמ' 216.

51 ז'בוטינסקי אל לותיאן, 21.6.1940, **איגרות 1940**, איגרת 214, עמ' 221–222.

52 ז'בוטינסקי אל צ'רצ'יל, 28.6.1940, **איגרות 1940**, איגרת 231, עמ' 235.

הפגישה עם מסריק

ב-26 ביולי נועדו ז'בוטינסקי ואקצין עם יאן מסריק, שר החוץ בממשלת צ'כוסלובקיה בגולה.⁵³ ז'בוטינסקי שמר על קשר מכתבים אוהד עם אדוארד בנש, נשיאה לשעבר של צ'כוסלובקיה ויו"ר הוועד הצ'כוסלובקי לשחרור לאומי, שישב בלונדון. גם בשיחה עם מסריק היו הבנה ואהדה הדדיות, ואחריה שיגר ז'בוטינסקי אל השר מכתב ותזכיר.⁵⁴ במכתב הודה לו על שהבטיח להמליץ לפני הקבינט הבריטי להקים את הצבא היהודי, וציין שמלבד ערכו הצבאי יהיו להקמתו שני תפקידים: "בשבילנו תהיה לו חשיבות בשל העלאת העם היהודי על המפה", ובשביל אירופה ואמריקה תתבטא חשיבות הדבר בכך שהוא "יוביל לפתרון טריטוריאלי הולם של השאלה היהודית", וכך יסיר את הלחץ של קבוצות פליטים מבקשי מקלט. בתזכיר אל מסריק פירט ז'בוטינסקי את מקורות הגיוס של הצבא היהודי ואת ערכו לבעלות הברית, ואחר כך עבר לנתח את חוסר רצונה של ממשלת בריטניה להקים את הצבא היהודי:

אם חוסר רצון זה נובע מן האיטיות הרגילה שבה נהגה הממשלה הבריטית בעבר כשדובר באימוץ חידושים בתנאי סכנה, אנחנו יכולים רק להביע את צערנו שפעם נוספת תגרום האיטיות הזאת לאיחור בהשגת כל היתרונות הצבאיים, המדיניים והמוסריים, שיביא עמו הצבא היהודי. מאידך גיסא, נציגים של הממשלה הבריטית השמיעו מספר טיעונים נגד התוכנית, שיכולים בהחלט להיחשב כבלתי רלבנטיים לסוגיה העיקרית. בין הנימוקים הללו הייתה הטענה שאין צורך בכוח אדם נוסף, שאין מספיק ציוד, שינאמנות נפרדת היא בלתי רצויה, וגם - ממש עניין פעוט - חשש מפגיעה בזכויותיה המיוחדות של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. הוא דחה נימוקים אלה אחד לאחד. המלחמה מנוהלת בשטחים רחבים ומרוחקים, ולכן יש צורך לתגבר את כוח האדם. קצב קליטת המתנדבים תלוי בכמות הציוד שיועמד לרשותם. לדבריו, אם יהיה צורך ויתאפשר, יוכלו להביא מאה אלף איש שאינם מארץ ישראל, וכך נופל גם הטיעון

53 יאן מסריק (Jan Garrigue Masaryk, 1886-1948) – מדינאי צ'כוסלובקי, בנו של נשיא צ'כוסלובקיה הראשון טומאש מסריק. תמך בעם היהודי ובציונות. בשנים 1940-1945 היה שר החוץ של ממשלת צ'כוסלובקיה הגולה שישבה בלונדון. אחרי מלחמת העולם השנייה היה שר החוץ של צ'כוסלובקיה העצמאית. ככל הידוע נרצח בהוראת הקרמלין.

54 ז'בוטינסקי אל מסריק, 1.8.1940, **איגרות 1940**, איגרת 296, עמ' 292-296.

בעניין מעמד הסוכנות היהודית, ומה עוד 'שסביב רעיון הצבא היהודי, מרגע שיתקבל באופן עקרוני, יושג שיתוף פעולה מצד גופים יהודיים רבים, לרבות הסוכנות היהודית לארץ ישראל'. וכאן עבר לדון בעקרון אחדות הפיקוד והשליטה ומשמעותו לגבי בריטניה:

מובן מאליו שכל יחידות הצבא היהודי תהיינה כפופות לפיקוד העליון של בעלות הברית, הנתון כרגע בידיים בריטיות. מרגע שדבר זה יובטח, האם זה יחליש את בריטניה או דווקא יחזק אותה, כשיעמדו לצידה כבעלות ברית יחידות שהן כסמל חי של העובדה שמלחמתה איננה מלחמה אנוכית למען שימור האימפריה, אלא מלחמה שזכאית לאהדה עולמית, משום שהיא מגלמת את התקוות של כל האומות המשוועדות בעולם?

הוא הדגיש את תרומת הצבא היהודי, לכשיקום, להדברת 'מסע הלחישות' באמריקה שהמלחמה אינה אלא קונספירציה יהודית. קריאות לאמריקה לשנות את מדיניותה אינן מועילות, אבל אפקט שונה לחלוטין ייווצר כאשר היהודים יאמרו: "אם אמריקה רוצה להישאר בחוץ - בסדר, אנחנו רוצים להילחם!" באווירה של הססנות וחוסר נכונות, מתחזקת משמעותה של הדוגמה האישית, ויש לכך משמעות מוסרית גלובלית:

המלחמה הנוכחית עדיין נתפסת אצל רבים רק כסכסוך בין שתי אימפריות יריבות. אפילו אותן מטרות מלחמה שערכן המוסרי עצום, כמו שיקומה של צ'יכוסלובקיה והשבה על כנן של זכויות האדם באירופה, נחלשו בתודעתו של הציבור האמריקני בגלל הזיכרונות של מינכן ופרשיות דומות. מסיבה זו פחות מקובל על הכלל הטיעון המוסרי של בריטניה, ויש עדיין ספקנות נוספת בדבר מטרות המלחמה [שלה], יותר מאשר בשנת 1914. ככל שמלחמתה של בריטניה תיראה כקשורה במלחמתן של האומות המדוכאות בעולם, תפנה הספקנות הזאת את מקומה להבנה אמיתית של התפקיד שבריטניה ממלאת כרגע, שהוא משהו שדומה יותר למסע צלב למען האנושות. אפקט זה יהיה חזק במיוחד אם יחידות הצבא היהודי יוקמו בסמוך לגבול האמריקני, בחלקן עם מתנדבים מארצות הברית תחת עינה הפקוחה של העיתונות האמריקנית. קשה להפריז בתרומה שתהיה לעובדה זו לתחושת הערכה אמיתית כלפי אופיו ההומניטרי של המאמץ הבריטי בארצות-הברית.

עוד כתב בתזכיר כי להקמת הצבא היהודי צפויה תרומה רבת-ערך לשיפור הדימוי הציבורי של בריטניה לנוכח הספקנות כלפי מטרותיה הנובעת מהתחמקותה מכל מחויבות בנוגע לעתידם של היהודים ומהימנעותה

במפגיע מלהזכיר פתרון מספק כלשהו לשאלת היהודים בין מטרות המלחמה שלה. בנסיבות הללו, "אין זה פלא שנחלשה זיקתם החיובית של יהודי אמריקה לבריטניה", ולפיכך "חשוב שבעתיים להניח ליהודים להרגיש שהם מתקבלים בברכה כשותפים במלחמה ושיש גם להם סיכוי בתוכה. מטרה זו תושג מרגע שיוקמו היחידות הראשונות של הצבא היהודי". בסיום התזכיר הזכיר ז'בוטינסקי את מאבקו להקמת הגדודים העבריים במלחמה הקודמת ואת תרומתו של פטרסון, והוסיף בשם הצ"ח: "אין מצידנו כל רצון להמשיך ולהחזיק באופן בלעדי בשליטה ובהדרכה הכרוכים בהקמת הצבא היהודי, ונשמח בכל עת להתייעץ עם הממשלה הבריטית, ועם כל הגופים היהודיים המעוניינים, על הדרך הטובה ביותר להבטיח את המשך שיתוף הפעולה היהודי במפעל הצבא היהודי".

הפגישה עם מסריק והתזכיר היו המעשה המדיני האחרון של ז'בוטינסקי. את התזכיר ואת המכתב שלח ב-1 באוגוסט. כעבור יומיים, ב-3 באוגוסט, כ"ט בתמוז, נפטר במחנה בית"ר שבמדינת ניו יורק. חלפו ארבע שנים עד שהשיגו חיים ויצמן ומשה שרתוק (לימים שרת), שניים מראשי יריביו, את הסכמת הבריטים להקמת הבריגדה היהודית, שהייתה כעין חזרה על דגם הגדודים ממלחמת העולם הראשונה, שלהקמתם ניהל מאבק ממושך. ויצמן סייע לו בהקמת הגדוד העברי, ושרת - בהגנת ירושלים ב-1920. בתפקיד ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית לארץ ישראל ניהל שרת מאבק ממושך להקמת יחידה עברית לוחמת, עם סמל ועם דגל משלה, המורכבת מבני היישוב במתכונת הגדוד העברי.⁵⁵ ויצמן העמיד את קשריו ואת מעמדו הבין-לאומי למטרה זו. כמו במלחמה הקודמת, גם הפעם לא מיהרו הבריטים להיענות לא רק ליוזמת ז'בוטינסקי בדבר הקמת צבא עם מטה כללי, אלא גם ליוזמת שרת להקמת יחידה אורגנית בצבא הבריטי. רק ב-1944 הסכימו, כשם שרק בשלהי 1917 הסכימו להצעת ז'בוטינסקי להקמת הגדוד העברי. צבא יהודי עם מטה כללי משלו הוקם רק במדינת ישראל.

55 בסך הכול היו במלחמת העולם הראשונה שלושה גדודים עבריים: בראשון, גדוד קלעי המלך 38, היו מתנדבים מבריטניה (ובכללם מהגרים מרוסיה ששהו בבריטניה ובהם ז'בוטינסקי), בשני, גדוד קלעי המלך 39, היו מתנדבים מצפון אמריקה (ובכללם תושבי הארץ ששהו בארה"ב ובהם דוד בן-גוריון ויצחק בן-צבי), ובשלישי, גדוד קלעי המלך 40, 'הראשון ליהודה', היו מתנדבים מהיישוב בארץ.